

Bacheloroppgaven

Er frelse mulig utenfor egen religion?

En sammenligning av ortodoks jødedom og katolsk kristendoms svar på dette spørsmålet.

UiB Vår 2011

Ole Mads Sirks Vevle

Innledning

Vi vet mye om hva ulike religioner lærer sine tilhengere om hva som forventes av dem innenfor egen religion. Hvordan de bør leve sin liv og hvilke forventninger de kan gjøre seg angående egen frelse. Hva med mennesker som er utenfor egen religion? Kan disse etablere et meningsfylt forhold til guddommen? Kan de bli frelst? Eller er frelse avhengig av at alle må tilhøre den samme religionen?

Disse spørsmålene vil jeg undersøke nærmere gjennom å sammenligne ortodoks jødedom og katolsk kristendom.

Med "ortodoks jødedom" mener jeg den jødedommen som forholder seg til den rabbinske tradisjonen, og som regner den skriftlige overleveringen (de fem mosebøkene) og den muntlige overleveringen (Mishnah, Talmud og øvrige rabbinske forordninger) som bindende for jøder (Kværne og Vogt 2002).

Med "katolsk kristendom" mener jeg den katolske kirkes offisielle lære slik den er formulert i *Den Katolske Kirkes Katekisme*.

Om metoden

En sentral innfallsvinkel vil være å undersøke hva som står skrevet i de autoritative tekstene. Hva formidler den offisielle læren som forvalter og fortolker de autoritative tekstene? Hvilken praksis vektlegger tradisjonene basert på den offisielle læren?

Dette betyr at jeg ikke kommer til å ta stilling til tekstenes autentisitet med tanke på hvordan de har blitt til, hvem som har skrevet dem og når de har blitt skrevet, men jeg kommer til å kort redegjøre for hvorledes den enkelte tradisjon argumenterer for å underbygge sin egen autensiteten. Hovedanliggendet mitt vil være hva de respektive religionene lærer om andre religiøse (jeg utelukker dermed hva de lærer om ateister og andre som ikke "søker Gud") og hva de lærer om muligheten for å gjøre seg fortjent til frelse mens mennesker lever et jordisk liv. (Begge tradisjoner inneholder også en lære som åpner opp for frelsesmuligheter i etterlivet basert på forestillinger om sjelens renselse i en skjærsild. Ortodoks jødedom lærer også at mennesker, gjennom å bli reinkarnert, vil kunne få nye sjanser til å gjøre seg fortjent til frelse¹. Dette er momenter som jeg ikke

¹ Se for eksempel følgende bøker; *Soul Searching* (2003) av Yaakov Astor; *Reincarnation and Judaism* (2004) av DovBer Pinson; *To Live and Live Again* (1995) av Rabbi Nissan Dovid Dubov.

kommer til å berøre i denne foreliggende oppgaven. Jeg kommer heller ikke i nevneverdig grad til å problematisere selve “frelse” begrepet).

Om kildene

Min viktigste primærkilde innen ortodoks jødedom vil være den jødiske filosofen Maimonides (1135-1204). I sitt hovedverk *Mishneh Torah* har han kodifisert den muntlige loven, og dette verket har en autoritativ posisjon for ortodokse jøder. I det siste bindet i *Mishneh Torah, Sefer Shoftim* (“Dommernes Bok”) finner vi “Lovene for Konger og deres Kriger” (*Hilchot Melachim U’Milchamot*) som inneholder to kapitler som spesifikt omhandler “Noah’s lover”. Dette er 7 kategorier av lover² som ifølge ortodoks jødedom er universelt bindende for ikke-jøder. I forlengelsen av Maimonides vil jeg særlig benytte meg av den nylig utgitte *The Divine Code. Second Edition* (2011) av rabbi Moshe Weiner. Denne boken er et resultat av en, ifølge Rabbi Schochet, økende interesse blant ikke-jøder å følge Noahs lover.³ *The Divine Code* baserer seg på Maimonides og andre rabbinske og talmudiske kilder og har til formål å forklare “these seven commandments according to Torah principles and Torah Law, including both their general rules and their details, and also the moral obligations that are intellectually incumbent” (Weiner 2011). Andre nyere bøker som omhandler “Noahs Lover” og som er skrevet av forfattere som representerer ortodoks jødedom er *The Path of the Righteous Gentile, An Introduction to the Seven Laws of the Children of Noah* og *The Seven Colors of the Rainbow, Torah Ethics for Non-Jews*. I tillegg referer jeg også til *Den babylonske Talmud*.

Primærkildene for katolsk kristendom vil i fremste rekke være ovenfornevnte *Den Katolske Kirkes Katekisme*. Den norske oversettelsen som jeg bruker ble tilgjengelig i 1994. Videre, *Nostra Aetate* (“I vår tid”) som er den katolske kirkens erklæring om dens forhold til ikke-kristne religioner, proklamert av pave Paul IV den 28. oktober 1965; *Lumen Gentium* (“Lys for Nasjonene”), kunngjort av pave Paul IV den 21. november 1964; En annen viktig kilde er *New Catholic Encyclopedia* (1967) og “*Credo of the people of God*” som ble skrevet av

² På samme måte som De 10 bud i realiteten er 10 kategorier av bud, hvor hvert bud har mange generelle regler og detaljer, er også “de 7 lovene” i realiteten 7 kategorier av bud. “These seven commandments have general rules and many details, and all of them are described in the Oral Torah” (Weiner 2011:28) I det følgende kommer jeg til å referere til de Syv Lovene (hebraisk: “Sheva Mitzvot”) både som “Noahs Lover”, “De Syv Universelle Lovene”, “de 7 lovene” og andre varianter. Det er hele tiden inneforstått at ved enhver referanse til “de syv lovene” refereres det til syv kategorier av lover, selv om dette ikke er spesifisert i hvert enkelt tilfelle.

³ “The world has undergone a fascinating revolution. For approximately three decades there has been an ever-growing interest in the Sheva Mitzot B’nei Noah, the “Seven Commandments for the Children of Noah,” revealed in the Torah of Moses. A great number of Gentiles throughout the world have committed themselves to observe this universal “Noahide Code”” (Rabbi Schochet i Weiner 2011:13)

pave Paul IV i 1968. Alle disse kildene har til felles at de har blitt til som et resultat av Det andre vatikankonsilet og de har til hensikt å klargjøre den katolske kirkes forhold til ikke-kristne religioner. I tillegg refererer jeg til *Redemptoris Missio* ("Frelserens Misjon"), med undertittelen: "om den permanente gyldigheten til kirkens misjonerende mandat" og *Pontifical Council for Interreligious Dialogue*. De to sistnevnte er senere kilder som utfyller og presiserer de ovenfor.

Disposisjon

I del 1 vil jeg skrive om ortodoks jødedomms forhold til ikke-jødiske religioner. I del 2 skriver jeg om katolsk kristendoms forhold til ikke-kristne religioner. Herunder vil jeg undersøke nærmere de viktigste katolske og ortodoks jødiske kildene som danner basis for hvorledes den respektive religion forholder seg til de som står utenfor den tradisjonen som man selv representerer. Jeg avslutter del 1 og del 2 med å se på hva den enkelte religionen lærer spesifikt om muligheten for å oppnå frelse for troende som står utenfor egen religion. I del 3 skriver jeg om forekomsten av ikke-jøder i romerriket som har vært tilknyttet jødiske synagoger og som har bekjent sin tro til den jødiske Gud. Disse forsvinner i takt med fremveksten av den katolske kirken. Denne delen er også tatt med for å illustrere at diskusjonen omkring Noahs Lover ikke utelukkende er et teoretisk anliggende, men er noe som har hatt historisk relevans og som igjen begynner å bli relevant i lys av et økende antall publiseringer omkring emnet og forekomsten av jødiske outreach-organisasjoner og nettstedet som informerer om ikke-jøders religiøse rettigheter og forpliktelser. I del 4 vil jeg foreta en sammenlignende drøfting hvor jeg trekker frem likheter og ulikheter mellom ortodoks jødedom og katolsk kristendom i synet på det foreliggende spørsmålet, og hvor jeg også vil trekke inn en drøfting omkring de ulike synene på Messias og Den Messianske Tidsalder. Tilslutt oppsummerer jeg mine funn og forsøker å formulere en konklusjon og jeg skisserer også noen tanker om videre akademiske arbeider.

Del 1 - Ortodoks jødedomms relasjon til ikke-jøder

Ortodoks jødedomms relasjon til andre religioner

Ortodoks jødedom lærer at alle verdens religioner har sitt opphav i en felles monoteistisk religion. Denne opprinnelige religionen er kjent under det hebraiske navnet, "Sheva Mitzvot B'nei Noach", som oversatt til norsk betyr "De Syv Budene for Noahs Etterkommere".

The Seven Noahide Commandments comprise the most ancient of all religious doctrines, for they were given to Adam, the First Man, on the day of his creation (Clorfene og Rogalsky 1987:4).

Allerede i Enosh sin generasjon, barnebarnet til Adam, så begynte, ifølge ortodoks jødedom, kimen til opprettelsen av flere religioner. Maimonides (1990:14-20) skriver at avgudsdyrkelse startet gjennom den feilaktige tankegangen at det sømmet seg å gi ære til det som ble oppfattet som Guds tjenere [i.e. stjerner og planeter]. Det ble følgelig bygd templer til ære for disse, samtidig som den religiøse utøveren var seg bevisst den Ene Guds eksistens. Senere generasjoner glemte den opprinnelige monoteismen og begynte å dyrke stjernene og planetene som om de var selvstendige guder. Dette gjorde religionen påvirkelig av falske profeter og makthavere som hadde sine egne motiver for å starte nye religioner. Denne trenden fortsatte og verden ble etterhvert full av menneskeskapte religioner. Kun et fåtall fulgte den opprinnelige pakten som Gud hadde innstiftet med menneskeheten, slik som Enok, Metusaleh, Noah, Shem og Ever. "The Seven Laws in all their detail were being taught from an academy in Jerusalem established by Shem, the son of Noah, and his grandson Ever. Anyone who wanted was free to come and learn" (Bindman 1995:9).

Abraham var den første som aktivt spredte kunnskap om denne opprinnelige religionen ut i verden og han tiltrakk seg store mengder tilhengere som ønsket kunnskap om den Ene Gud. Denne kunnskapen spredte seg østover med Abrahams sønner som han fikk med Keturah. Ifølge ortodoks jødedom, dro disse sønnene østover og var dem som er opphavet til østlige religioner. Ortodoks jødedom lærer videre at kristendom og islam, som begge springer ut av jødedommen, har til formål å forberede verden på Messias sitt komme.

How will this come about? The entire world has already become filled with the mention of Mashiach, Torah, and mitzvot⁴. These matters have been spread to the furthestmost islands to many stubborn-hearted nations. ... When the true Messianic king will arise and prove successful, his [position becoming] exalted and uplifted, they will all return and realize that their ancestors endowed them with a false heritage and their prophets and ancestors caused them to err. *Hilchot Melachim 8.11* (Maimonides 2001:616).

⁴ norsk: "bud"; religiøs forpliktelse, enten i form av et påbud eller forbud. *Mitzvah* betyr også "forbindelse". Gjennom å overholde Gud's bud blir den enkelte forbundet med "God's infinite will and wisdom and thereby elicits a Godly light which shines onto his or her soul. This Godly light is eternal, and in it the soul earns eternal reward" (Weiner 2011:4)

Noahs lover

Ortodoks jødedom lærer dermed at det finnes to gyldige veier for å oppnå frelse. Weiner (2011) skriver at den ene veien er den som må følges av det jødiske folk i egenskap av å være presteskap for alle verdens nasjoner. Denne særskilte pakten innstiftet Gud med israelittene på Sinai gjennom Moses. Den andre veien er den som må følges av verdens øvrige nasjoner og som viser til pakten som Gud innstiftet med menneskeheten gjennom Noah atten generasjoner tidligere (1.mos 9.9-17), og som aller først ble innstiftet med Adam. Det er forklart i *Talmud Bavli, Sanhedrin 56b* (Goldwurm 2005) at alle de noahittiske budene kan avledes eksegetisk fra 1.mos. 2.16, "And the Lord God commanded the man [Adam], saying, "of every tree of the garden you may freely eat"".

The Rabbis taught in a baraisa: Seven commandments were given to the Noahites ⁵: [Civil] Law, "Blessing"⁶ the [Divine] Name, Idolatry, Sexual transgressions, murder, theft, and eating a limb torn from a live animal. *Talmud Bavli, Sanhedrin 56a* (ibid).

Weiner (2011:27) gjengir budene som et påbud om å opprette rettsystemer, forbud mot blasfemi, forbud mot avgudsdyrkelse, forbud mot seksuelle overtredelser, forbud mot mord, forbud mot tyveri, og forbud mot å spise avrevne lemmer fra levende dyr. Overtredelser av disse budene, spesielt forbudene mot tyveri, seksuelle overtredelser og mord, resulterte i lovløse samfunn. Dette var årsaken til syndfloden og at samfunnet ble startet på nytt gjennom Noah som den nye menneskehetens stamfar. Den ortodokse jødiske tradisjonen, som Weiner (ibid:27-28) refererer til, lærer at når Moses mottok Torah'en på Sinai, så inneholdt denne åpenbaringen også De Syv Budene til Noahs Etterkommere sammen med budenes forklaringer og alle deres detaljer.

Det er Torah'en (Den Skriftlige og Den Muntlige) som dermed inneholder, ifølge ortodoks jødedom, pålitelig kunnskap om ovennevnte informasjon, og denne informasjonen forvalter ortodoks jødedom på vegne av verdens befolkning. "Torah is the living source of truth and holds the key to the lives of all humanity, Jew and Gentile alike" (Bindman 1995:2).

⁵ Noahites (norsk: "noahitter"); Alle som er etterkommere av Noah, med unntak av Israels (Jakobs) etterkommere; dvs. alle ikke-jøder,

⁶ Dette er et forbud mot blasfemi. "The term is euphemistic, and means cursing God" (Weiner 2011: 259)

En universell religion - To pakter - to funksjoner

Jødernes oppgave er å være forvaltere og formidlere av Torah'ens lære, både den som gjelder særskilt for jødene og den som gjelder de øvrige nasjonene⁷. Nasjonenes oppgave er, gjennom å overholde de syv lovene, å sikre et stabilt og moralskt samfunn. I tillegg vil slike samfunn gi en god grobunn for den enkelte å kunne etablere et personlig forhold til Gud.

At Mount Sinai, the Jews were singled out by God to be "a kingdom of priests and a holy nation." Thus, the mitzvot [i.e. commandments] given then differ, in purpose as well as in number, from the mitzvot given the gentiles. The gentiles' seven mitzvot are intended to establish a stable and moral society (Touger i Maimonides 2001:585).

Hendelsen på Sinai representerer "the beginning of the true universal religion in which Israel, the Jewish people, is the priest and the Children of Noah, the righteous Gentiles, its faithful laymen (Clorfene og Rogalsky 1987:16). Ifølge Clorfene og Rogalsky (ibid:16) så lærer den ortodokse jødiske tradisjonen at i de to israellittiske tempel periodene, mens det jødiske folk var suveren i Israel, så underviste det israellittiske presteskapet ikke-jøder (i.e. noahitter) om de syv lovene, og ikke-jøder som ønsket å bo i Israel måtte forplikte seg til å følge de noahittiske lovene og hadde dermed rett til å gå inn i det hellige tempelet og å ofre til Gud. Utenfor Israel var det uvanlig at de noahittiske budene ble overholdt.

God took a drastic step to remedy the situation. He destroyed His Holy Temple, the center of religious Jewish life, and exiled His people Israel to every corner of the planet, where they remain, for the most part, to this very day. As the Talmud states, "The Jewish people went into exile only in order to make converts, meaning to teach the nations faith in the One God" (ibid:16).

Dette har, ifølge ortodoks jødedom, i stor grad blitt oppfylt. Spesielt gjennom kristendom og islam som begge springer ut av den jødiske religionen så har verden blitt fylt med sentrale jødiske forestillinger, og som Maimonides skriver ovenfor (se side 5) så vil verden med Messias sitt komme innse feilene i egne religioner og de vil vende tilbake til den opprinnelige universelle religionen.

⁷ hebraisk: *goyim*. norsk: *nasjon, folkeslag*.

Er frelse mulig for ikke-jøder?

I den babylonske talmud, *Sanhedrin 105a*, står det skrevet at "Righteous people of all nations have a share in the world to come". For å gjøre seg fortjent til frelse må ikke-jøder overholde De 7 Universelle Lovene.

By observing the Seven Universal Laws, mankind is given the means by which it can perfect itself. The individual, through these laws, has the power to refine his essential being, and can reach higher and higher without limit. (Clorfene og Rogalsky 1987:47)

Budene er blitt universelle og evige gjennom at de er blitt gjort kjent i Torah'en som, ifølge ortodoks jødedom, ble åpenbart på Sinai. En åpenbaring som, ifølge den samme tradisjonen, ble bevitnet av rundt regnet 3 millioner israelitter. "The Jews did not believe in Moses, our teacher, because of the wonders that he performed. ... Our eyes saw, and not a stranger's. Our ears heard, and not another's", *Hilchot yesodei 8.1* (Maimonides 1989:262,264).

Anyone who accepts upon himself the fulfillment of these seven laws and is precise in their observance is considered one of "the pious among the gentiles" and will merit a share in the World to Come. *Hilchot Melachim 8.11* (Maimonides 2001:582)

Kun den som aksepterer budene fordi Gud har befalt det og gjort sin befaling kjent gjennom Torah'en gjør seg fortjent til "en andel i den kommende verden".

The true cleaving of a person to God can only be in a way that accords with the will of God, Who has given mankind a path of connection to Himself, in His unlimited kindness, bestows this possibility to mankind. But if one's observance is based only on human intellect, which is limited, it is definitely not connected with the eternally existing Divine Truth. Therefore, such an approach lacks the essential element of binding to God's will, and, as the world has seen from tragic experiences, the person who follows that approach will be at increased risk of rationalizing an actual transgression (Weiner 2011:35).

Weiner (ibid:28) fremhever at det påligger jødene en plikt til å gjøre ikke-jøder kjent med de syv noahittiske budene, og forklarer at grunnen til at denne plikten ikke har blitt etterfulgt før vår tid skyldes "the extreme difficulties of the extended Jewish exile".

Clorfene og Rogalsky (1987:4) skriver at hindringen for ikke-jøder er å akseptere ideen om at menneskehetens vei til frelse er gjennom de ortodokse rabbinerne som forvalter kunnskap om de syv lovene.

Del 2 - Den Katolske Kirkens relasjon til ikke-kristne

Nostra Aetate - Erklæring om kirkens relasjon til ikke-kristne religioner

Erklæringen fra 1965 åpner med å understreke alle menneskers felles opphav, alle er skapt av Gud for å leve sammen på jorden, og alle mennesker er gjenstand for Guds frelsende metoder. Verdens religioner har alle til felles at de forventer svar fra sine respektive religioner angående spørsmål som: Hva er mennesket? Hva er moralskt godt? Hva er synd? Hvor kommer vi fra og hvor skal vi?

Ulike religioner har ifølge *Nostra Aetate* utviklet ulike metoder for å søke svar på disse spørsmålene. Hinduismen reflekterer over det guddommelige mysteriet og uttrykker sine refleksjoner gjennom en overflod av myter. Buddhismen innser den radikale utilstrekkeligheten til denne foranderlige verden vi lever i og har utviklet ulike metoder som gjør at den enkelte selv kan oppnå frigjøring. På samme måte har andre religioner også utviklet forslag til ulike "veier" som skal motvirke rastløsheten i menneskets hjerter.

Paven forkynner videre at den katolske kirken betrakter muslimer med aktelse, hvorpå alle likhetene mellom islam og kristendommen fremheves, slik som troen på én Gud. Jødedommen gis spesiell oppmerksomhet i det kristendommen anerkjenner sitt grunnlag i den jødiske religionen.⁸

Den gjennomgående tonen i *Nostra Aetate* er en fremheving av det som er felles for de forskjellige religionene og det er et sterkt ønske å fremme gjensidig forståelse og respekt mellom dem. Den katolske kirken understreker at den ikke avviser det som er "sant og hellig" i disse religionene i det de "reflekterer en stråle av den sannhet som opplyser alle mennesker."

⁸ "Pave Benedikt XVI har i andreopplaget av sin bok Jesus fra Nasareth kommet med nye uttalelser om jødemisjon. «Kirken må ikke bekymre seg for omvendelse av jødene, men vente på den tiden som er fastsatt av Gud»" <http://www.dagen.no/Mening/Leder/tabid/250/Default.aspx?articleView=true&ModuleId=72223>

Sekreteriatet for Ikke-kristne

Sekretariat for Ikke-Kristne ("Secretariate for Non-Christians") ble etablert 1.pinsedag i 1964. Formålet var å ytterligere avklare forholdet til ikke-kristne religioner, samt å utvide den økumeniske bevegelsen til å omfatte dialog med alle troende, i.e. alle religioner uten unntak. "The Holy Father was painfully aware that more than a billion and a half souls had not yet been reached by the gospel message" (Humbertclaude 1967:488).

Den katolske kirkens vilje til dialog med andre trosretninger åpnet opp for en todelt kritikk. På den ene siden ble det rettet anklager om at den katolske kirken er religiøst likegyldig i forhold til andre religioner. Argumentet er at ved å gå i dialog med andre religioner gir en disse legitimitet og undergraver samtidig det unike ved egen religion. På den andre siden er det blitt rettet kritikk mot at interreligiøs dialog fra den katolske kirkens side er en ny måte å misjonere på. *Pontifical Council for Interreligious Dialogue* (1964/1988)⁹ har svart på denne kritikken med å presisere at den interreligiøse dialogen har til formål å være en toveis kommunikasjon og at den ikke har til hensikt å være en ny metode for å konvertere troende til kristendom. "It is not a betrayal of mission of the Church, nor is it a new method of conversion to Christianity". Like fullt erklærer pave Johannes Paul II:

The mission of Christ the Redeemer, which is entrusted to the Church, is still very far from completion. ... It is the Spirit who impels us to proclaim the great works of God: "For if I preach the Gospel, that gives me no ground for boasting. For necessity is laid upon me. Woe to me if I do not preach the Gospel!" (1 Cor. 9:16). *Redemptoris Missio* (1990).

Global misjon

Skulle den katolske kirke nå ut med sin globale misjon mente den at det var nødvendig å finne en felles forståelse med andre troende. Den katolske kirken baserer den felles forståelsen på det at vi alle er skapt av "Gud i Hans bilde". Det unike med den katolske kirken er, ifølge den selv, at den alene er innstiftet av Kristus (som ifølge den katolske treenighetslæren også er Gud), den er derfor den mest fullbyrdede og sanne religionen.

the sole Church of Christ which in the Creed we profess to be one, holy, catholic and apostolic, which our Saviour, after His Resurrection, commissioned Peter to shepherd, and

⁹ Sekretariatet for Ikke-Kristne fikk nytt navn i 1988 og heter nå Det pavelig råd for Interreligiøs dialog, *Pontifical Council for Interreligious Dialogue* (PCID), og ledes av kardinal Jean-Louis Pierre Tauran. PCID er basert på "ånden fra det andre vatican konsil og særskilt erklæringen *Nostra Aetate*." (http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interelg/documents/rc_pc_interelg_pro_20051996_en.html)

him and the other apostles to extend and direct with authority, which He erected for all ages as 'the pillar and mainstay of the truth.' *Lumen Gentium.8* (Pave Paul IV 1964).

Ikke-kristne [i.e. ikke-katolske] religioner inneholder refleksjoner av større eller mindre grader av sannhet og kan riktignok være oppriktig i sin søken etter Gud, men siden de ikke er innstiftet av Kristus er de følgelig skapt av mennesker og dermed er de:

imperfect and imbued with errors or impurities, they are evil; but in preserving and emphasizing natural law and works of exceptional and selected minds, they assume a providential role of helping worshipers in their search for God (Humbertclaude 1967:489).

Betraktet på denne måten inneholder alle verdens øvrige religioner noe sant, men hvor dette som er sant kun gjenfinnes i en utvannet, umoden, fordreid og/eller forvansket form. Deres fremste verdi har de som et midlertidige trinn som kan lede troende til en sann forståelse av Gud [i.e. som er den forståelsen av Gud som den katolske kirke forvalter]. *The New Catholic Encyclopedia* (1967) skriver videre at de menneskeskapte religionene vitner om ulike nasjoners naturlige tilbøyeligheter mot det guddommelige og ved å gå i dialog med øvrige religioner og gjøre dem kjent med de kristne prinsippene så kan det være at disse religionene vil bli sublimerert (opphøyd) og rensset for sine urenheter.

Er frelse mulig for ikke-kristne?

[Den katolske] Kirken er det sted hvor menneskeslekten skal gjenfinne sin enhet og sin frelse. Den er "den forsonede verden". Den er det skip som "seiler godt i denne verden ved Åndens bris under full seilføring med herrens kors", etter et bilde kirkefedrene ynder å bruke, den har sitt forvarsel i Noas ark som alene frelser fra syndfloden, *Katekisme 845*

"Utenfor kirken er det ingen frelse" (St. Cyprian, d.258). Sitatet av den tidlige kirkefaderen St. Cyprian er en sentral katolsk læresetning som er blitt gjentatt mange ganger av andre kirkefedre, og som ble bekreftet av det andre Vatikankonsilet. Men det finnes under visse forutsetninger unntak fra denne regelen. *Kateksime 847* presiserer at frelse er mulig utenfor kirken dersom en som oppriktig søker Gud uforskyldt ikke har kjennskap til evangeliet.

the divine design of salvation embraces all men, and those who without fault on their part do not know the Gospel of Christ and His Church, but seek God sincerely, and under the influence of grace endeavor to do His will as recognized through the promptings of their

conscience, they, in a number known only to God, can obtain salvation. *Credo of the people of God* (Pave Paul IV 1968).

Dette betyr at det er teoretisk mulig for troende [i.e. religiøse] ikke-kristne å bli frelst, spesielt gjelder dette de som levde før evangeliet om Kristus ble kjent.

At the end of time it will gloriously achieve completion, when, as is read in the Fathers, all the just, from Adam and "from Abel, the just one, to the last of the elect," will be gathered together with the Father in the universal Church. *Lumen Gentium.2* (Pave Paul IV 1964).

Denne muligheten for frelse bortfaller i det den troende har fått kjennskap til evangeliet. "Christ, present to us in His Body, which is the Church, is the one Mediator and the unique way of salvation ... Whosoever, therefore, knowing that the Catholic Church was made necessary by Christ, would refuse to enter or to remain in it, could not be saved", *Lumen Gentium.14* (ibid).

The name "Jesus" signifies that the very name of God is present in the person of his Son, made man for the universal and definitive redemption from sins. It is the divine name that alone brings salvation, and henceforth all can invoke his name, for Jesus united himself to all men through his Incarnation, so that "there is no other name under heaven given among men by which we must be saved." *Katekisme 432* (1994).

Katekisme 846 (ibid) slår fast dette prinsippet ved å erklære at det er ikke mulig å oppnå frelse for dem som: "til tross for sin viten om at Den katolske kirke er grunnlagt av Gud ved Jesus Kristus ... allikevel har nektet å tre inn i den eller å vedbli i den."

Del 3 - Gudsfryktene før og nå

Fra romerriket finnes det opplysninger fra ulike kilder om en gruppe religiøse utøvere som tror på jødernes Gud. De er tilknyttet de jødiske synagogene og de følger en del jødiske skikker, men de er selv ikke jødiske. Den viktigste kilden som ikke er Torah-basert er historieskriveren Josefus, men også Det Nye Testamentet vitner om denne bevegelsen:

“I Cæsarea bodde en mann ved navn Kornelius, som var offiser ved Den italske bataljon. Han var en from mann, og både han og familien hørte til dem som trodde på jødernes Gud. Han gav ofte almisser til folket og bad stadig til Gud.” *Apostelenes gjerninger 10.1-2*¹⁰

Bibelen (2001) skriver i forklaringen til dette strofen *dem som trodde på jødernes Gud* at “dette var hedninger som var tilhengere av jødedommen, men som ikke var omskåret.” Ifølge ortodoks jødedom er dette ikke-jøder som følger de syv lovene:

They were know as “Godfearers,” *yirei shamayim* in Hebrew. In Italy and other western regions of the empire they were called by the Latin equivalent *metuentes*. In the Greek-speaking lands to the east, where they were much more numerous, they were known as *phoboumenoi* (fearers of the One) or *theosebei* (worshippers of God). (Bindman:14).

Disse er også nevnt i *Oldtidens religioner* i kapitlet om “romerriket i keisertiden og religiøst mangfold”: “Det fantes også såkalte gudfryktige. De var ikke jøder, og de omvendte seg ikke til jødedommen, men de var tiltrukket av jødedommen og deltok i jødisk religiøst liv” (Gilhus og Thomassen 2010: 230). *The Divine Code* (2011) forteller at med tempelets fall ble denne gruppen hovedmålet for håndheverne av romerske religioner og når senere den katolske kirken blir en maktfaktor i romerriket så blir disse “gudsfrykterne” særskilt gjenstand for kirkens misjonerende aktiviteter. Resultatet blir at denne religiøse bevegelsen mer eller mindre forsvinner. Videre, at det er først nå i moderne tid at flere og flere ikke-jøder igjen velger å følge Noahs lover. Dette tilskrives endringen av den jødiske eksiltilværelsen og at verden generelt sett er mer religiøs tolerant.

Although the seventh Rebbe of Lubavitch, Rabbi Menachem Mendel Schneerson (1902-1994), began delivering talks about detailed points of the Noahide Code from the beginning of his leadership in 1951, it was unexpected when, beginning in the 1980’s, he put forth an urgent calling to the nations of the world to fulfill their seven commandments, and to the Jewish people at all levels to inform and influence Gentiles concerning the importance of this observance (ibid:21).

¹⁰ se også apostelenes gjerninger 8.22; 10.7; 10.22; 13.16; 13.43; 13.50; m.fl.

Som et resultat av Schneerson sin oppfordring så eksisterer det i dag flere ortodokse jødiske outreach-organisasjoner¹¹ og nettsteder¹² som aktivt etterfølger det jødiske påbudet om å informere ikke-jøder om de noahittiske budene.

Del 4 - Sammenlignende drøfting

Likheter og ulikheter - felles opphav

Katolske kristne og ortodokse jøder er enige i at menneskene har et felles opphav som går tilbake til det første mennesket, Adam. Begge tradisjoner mener at himmelen og jorden og alle som lever er skapt av en Allmektig Gud som har åpenbart sin vilje gjennom profeter, hvis profetier er nedtegnet i den hebraiske bibelen.

Både katolske kristne og ortodokse jøder anser Noah som den nye menneskehetens felles forfar i kjølvannet av den bibelske syndfloden. Begge tradisjoner er enige i at Gud, gjennom Moses, innstiftet en særskilt pakt med jødene på Sinai og de vil være enige i at jødene ble utvalgt til å forvalte Guds Lov og å være "et lys for nasjonene" (Jesaja 42.6; 49.6). Begge synes også å være enige om at i kjølvannet av Messias sitt komme, etter en trengselstid, så kommer alle til å tilhøre én universell religion.

Strid om tolkningsautoriteten til den Skriftlige Torah

Katolsk kristendom aksepterer den Skriftlige Torah'en, men bestrider den Muntlige Torah'en som de mener er en senere rabbinsk nyvinning. Ortodoks jødedom på sin side har som sitt fundament at Den Muntlige Torah'en ble gitt samtidig som Den Skriftlige Torah'en. De to tradisjonene har av denne grunn svært forskjellige tolkningstradisjoner. Katolsk kristendom vektlegger en symbolsk tolkning av den hebraiske bibelen som den omtaler som "det gamle testamentet", mens ortodoks jødedom hevder at Den Skriftlige Torah'en er et uleselig dokument dersom den leses uten kunnskap om prinsippene og reglene for fortolkning som er inneholdt i Den Muntlige Torah'en¹³.

¹¹ f.eks; <http://www.chabad.org/> (søk: "The seven Noahide laws")

¹² f.eks; <http://asknoah.org/>

¹³ "There is a commandment of "circumcision," but one will not find an explanation in the Written Torah of what "circumcision" means - the where, what and how. ... the Hebrew text consists of consonants only; there are no written vowels. Words without vowels are clearly ambiguous; they could be read in many different ways with altogether differing meanings. It follows that even with acceptance of the Mosaic origin of the Torah, the written Hebrew text before us is altogether incomprehensible. ... it is clear that the Jewish people must have been informed from the outset as to how to read it, the meanings of its statements, and the definitions of its precepts." (Weiner 2011:40-41)

For katolsk kristendom er “det gamle testamentet” noe med sekundær verdi, det primære er Messias som skal komme, og som det “gamle testamentet” vitner om. For ortodoks jødedom så har den hebraiske bibelen en verdi i seg selv og det som står skrevet der er like bindende i dag som det var på Moses sin tid, innbefattet Guds pakt med Noahs etterkommere.

Det kan hevdes at Jesus, fra et katolsk ståsted, er en legemliggjøring av den Muntlige Loven, av Ordet. Han er den som kommer utenfra og som blir rettesnor for hvorledes den Skriftelige Loven (de 5 mosebøkene) skal forståes. Med dette så anerkjenner ikke den katolske kirken lenger autoriteten til de ortodokse rabbinerne som forvaltere av Guds Ord. Istedet innsetter den Katolske Kirken seg selv, med den katolske paven som sitt overhode, som den nye fortolkningsautoriteten. Den katolske kirken erstatter, ifølge seg selv, den tidligere pakten som Gud hadde med jødene. Istedet for at jødene er “lys for nasjonene”, så lærer den katolske kirken at Kristus er det nye “lys for nasjonene” (Pave Paul IV 1964).

Ulikheter i synet på Messias

Ortodoks jødedom mener definitivt at Jesus ikke var den lovede Messias som de profetiske skriftene har forutsagt skal komme for å gjenopprette det Davidiske riket og som skal lede både den jødiske nasjonen og verden forøvrig inn i den Messianske tidsalder¹⁴.

Katolsk kristendom har som sitt trosfundament at Jesus er den lovede Messias, videre at Jesus er både sann Gud og sant menneske. Forestillingen om Messias som et menneske som avstammer fra Davids ætt har katolsk kristendom overtatt fra jødedommen, mens forestillingen om Messias som Gud og læren om Messias gjenkomst er forestillinger som er svært fremmede for ortodoks jødedom.

Frelse blir oppnådd ved henholdsvis å knytte seg til den katolske kirken eller de ortodokse rabbinerne. Den katolske kirke lærer at menneske ikke blir frelst av egen kraft.

“Menneskene kunne bare reddes ved at Gud selv grep inn og gjorde et offer. Dette offeret var Kristus, hans Sønn, som ved at han lot seg bli menneske, led og døde, tok

¹⁴ “Can there be a greater stumbling block than [Christianity]? All the prophets spoke of Mashiach as the redeemer of Israel and their savior who would gather their dispersed and strengthen their [observance of] the mitzvot [i.e. commandments]. [In contrast, Christianity] caused the Jews to be slain by the sword, their remnants to be scattered and humbled, the Torah to be altered, and the majority of the world to err and serve a god other than the Lord.” *Hilchot Melachim 11.4* (Maimonides 2001:614,616)

menneskenes synd på seg” (Rasmussen og Thomassen 2002:107). Ortodoks jødedom vil ha en sterkere betoning av at menneskene har mulighet til å bli frelst av egen kraft, gjennom å følge de 7 lovene. “For it is written, “I call heaven and earth to bear witness, that any individual, man or woman, Jew or Gentile, freeman or slave, can have the Holy Spirit bestowed upon him. It all depends on his deeds”.“ (Tanna D’bei Eliyahu i Clorfene og Rogalsky 1987:47)

Både den ortodokse jødiske misjonen og den katolske misjonen skal forberede verden på at Messias skal komme. Ifølge ortodoks jødedom kommer Messias i egenskap av å være en genuin leder, til å føre menneskeheten inn i en tidsalder med universell fred og harmoni mellom folkeslagene.

Ulikheter i synet på Den Messianske tidsalderen

De ortodokse rabbinerne fremhever at den messianske tidsalder ikke kommer til å være en tidsalder preget av mirakler og overnaturlige hendelser, men at det vil være den naturlige kulminasjonen av at alle jødene følger sine 613 bud og at verden forøvrig følger sine 7 bud.

Do not presume that in the Messianic age any facet of the world's nature will change or there will be innovations in the work of creation. Rather, the world will continue according to its pattern. *Hilchof Melachim 12.1* (Maimonides 2001:616)

Det katolske synet på den messianske tidsalder er mere uklar. *New Catholic Encyclopedia* (1967) betoner at det skal innledes her på jorden, av Kristus sin Kirke som er den synlige manifestasjonen av Gudsriket her på jorden, og at dette riket skal kuliminere i et himmelsk Gudsrike.

This is the kingdom of the Beatitudes (Mt. 5.3-10), the heavenly reward that gives succor for the ills of earthly life: “Rejoice [at suffering] on that day and exult, for behold your reward is great in heaven” (Lk 6.23) ... The earthly phase of this glorious kingdom is the Church of Christ (Mt 16.18-19), that visible society of which Christ is the head (Eph 5.23; Col 1.18) (Cantley 1967:195).

Oppsummering

Ortodoks jødedommen hevder å forvalte kunnskap om en egen religion for ikke-jøder som den vil oppmuntre ikke-jøder til å følge. Denne religionen er, ifølge ortodoks jødedom,

verdens opprinnelige religion som alle andre religioner kan spore sitt opphav tilbake til. Det er derfor ikke nødvendig for ikke-jøder å konvertere til jødedom for å bli frelst, de har allerede en eksisterende pakt med Gud som de kan vende tilbake til.

Kunnskap om denne pakten forvaltes, ifølge ortodoks jødedom, av den Torah-baserte rabbiniske tradisjonen. De jødiske ortodokse rabbinerne er ikke bare forpliktet til å undervise jødene angående sine særskilte bud (613 bud), men de er også forpliktet til å undervise ikke-jøder angående sine særskilte bud (de syv universelle lovene).

Katolsk kristendom hevder på sin side å ha erstattet den opprinnelige pakten som Gud innstiftet med jødene. Katolsk lære sier ingenting om den opprinnelige pakten som Gud innstiftet med Noahs etterkommere, men lærer at etter Jesus innstiftet sin kirke med den katolske kirken så er alle jordens innbyggere forpliktet til å følge denne ene pakten.

Konklusjon

Begge tradisjoner fremhever en misjonsplikt med det formål å informere menneskeheten om sin vei til frelse. For katolsk kristendom vil misjonen være spredning av evangeliet om Jesus, for ortodoks jødedom å informere ikke-jøder om "Noahs 7 lover".

Menneskehetens vei til frelse, ifølge ortodoks jødedom, er gjennom de ortodokse rabbinerne som forvalter kunnskap om de syv lovene. Den opprinnelige ene religionen er blitt splittet opp i to veier, eller nærmere bestemt, to pakter. Disse to paktene er knyttet opp til to ulike funksjoner innenfor det samme verdensbildet.

Videre lærer ortodoks jødedom at den ene pakten gjelder for presteskapet, Israels etterkommere og den andre pakten gjelder for verdens øvrige befolkning, Noahs etterkommere. Den troende vil enten kunne velge å konvertere til ortodoks jødedom, eller velge å forbli ikke-jøde, men begynne å overholde Noahs Lover. Begge veier fører til frelse.

Ortodokse jøder vil oppfordre ikke-jøder til å forbli ikke-jøder, men for de som føler kallet ekstra sterkt er det mulig for enhver som ønsker det å konvertere til ortodoks jødedom.

Ifølge katolsk kristendom finnes det kun en vei til frelse og denne går gjennom den katolske kirken som, ifølge seg selv, representerer Jesus sin kirke på jorden. Kun under helt spesielle omstendigheter er det mulig for en ikke-kristen å bli frelst.

En ikke-kristen er således fra et katolsk kristent ståsted en negativ kategori. Dette er en som ennå ikke er blitt katolsk kristen. Dersom den ikke-kristne har fått kjennskap til evangeliet så har han/hun heller ingen religiøse rettigheter, men kan kun forvente straff for ikke å ha tatt imot evangeliet. Frelse for en ikke-kristen vil i praksis kun eksistere som en hypotetisk mulighet, og kan under enhver omstendighet ikke fungere som et trosalternativ for en som oppriktig søker Gud.

En ikke-jøde er fra et ortodoks jødisk ståsted en positiv kategori med rettigheter og plikter. Alle ikke-jøder er allerede bundet av en eksisterende pakt med Gud og vedkommende kan forvente belønning eller straff som står i forhold til graden av henholdsvis overholdelse eller ikke-overholdelse av denne pakten.

For en som står utenfor ortodoks jødedom og som oppriktig søker å etablere et forhold til Gud, vil en overholdelse av Noahs lover og tilhørende aksept av den ortodoks jødiske tradisjon, kunne fungere som et reellt trosalternativ, og være en rettesnor for en som er troende.

Tanker om videre akademisk arbeid

“Sheva Mitzvot B’nei Noach” er en religion/bevegelse og en lære som generellt er lite belyst innen academia. Uansett om man regner Noahs lover for å være en egen religion eller man regner den for å være en underavdeling av ortodoks jødedom, dette må utgreies nærmere, så vil Noahs lover for monoteistisk troende representere et reellt alternativ til de andre eksisterende monoteistiske religionene som en potensiell vei til frelse. Dette synes jeg er et signifikant funn som jeg ønsker å undersøke nærmere i fremtidige akademiske arbeider.

Litteraturliste

Bibelen, Den hellige skrift. (2001) [Oslo]: Det norske bibelselskap.

Bindman, Y. (1995) *The Seven Colors of the Rainbow, Torah Ethics for Non-Jews.* San Jose: Resource Publications, Inc.

Cantley, M. J. (1967) "Kingdom of God", i W. J. McDonald. *New Catholic Encyclopedia.* [New York:] Catholic University of America Press.

Clorfene, C. og Y. Rogalsky. (1987) *The Path of the Righteous Gentile. An Introduction to the Seven Laws of the Children of Noah.* Jerusalem: Targum Press.

Goldwurm, H. (editor) (2005) *Talmud Bavli, Tractate Sanhedrin, Volume 2.* Brooklyn: Artscroll / Mesorah Publications, Ltd.

Gilhus, I. og E. Thomassen. (2010) *Antikkens Religioner.* Oslo: Pax forlag A/S.

Kværne, P. og K. Vogt. (red.) (2002) *Religionsleksikon.* Oslo: J.W. Cappelens Forlag a.s. artikkelen "Noahs lover".

Maimonides (forfatter). Touger, E. (oversetter) (2001) *Mishneh Torah, Sefer Shoftim, Hilchot Sanhedrin, Edut, Mamrim, Evel, Melachim.* New York / Jerusalem: Moznaim Publishing Corporation.

Maimonides (forfatter). Touger, E. (oversetter) (1990) *Mishneh Torah, Hilchot Avodat Kochavim V'Chukkoteihem.* New York / Jerusalem: Moznaim Publishing Corporation.

Maimonides (forfatter). Touger, E. (oversetter) (1989) *Mishneh Torah, Hilchot Yesodei HaTorah.* New York / Jerusalem: Moznaim Publishing Corporation.

Rasmussen, T. og E. Thomassen. (2002) *Kristendommen. En historisk innføring.* Oslo: Universitetsforlaget.

Voegtle, L. A. (1967) "Non-Believers, secretariate for", i W. J. McDonald. *New Catholic Encyclopedia.* [New York:] Catholic University of America Press.

Weiner, M. (2011) *The Divine Code. The Guide to Observing God's Will for Mankind, Revealed from Mount Sinai in the Torah of Moses. Volume I. Expanded Second Edition.* Jerusalem: AskNoahInternational.

Nettsteder

Pave Johannes Paul II. (1994) *Den katolske katekismen.* Tilgjengelig fra: <http://www.katolsk.no/tro/kkk> [Nedlastet 29. mai 2011]

Pave Johannes Paul II. (1990) *Redemptoris Missio.* Tilgjengelig fra: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_07121990_redemptoris-missio_en.html [Nedlastet 29. mai 2011]

Pave Paul VI. (1968) *Credo of the People of God*. Tilgjengelig fra: <<http://www.papalencyclicals.net/Paul06/p6credo.htm>> [Nedlastet 29. mai 2011]

Pave Paul VI. (1964/1988) *Pontifical Council for Interreligious Dialogue*. Tilgjengelig fra: <http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interelg/documents/rc_pc_interelg_pro_20051996_en.html> [Nedlastet 29. mai 2011]

Pave Paul VI. (1965) *Nostra Aetate*. Tilgjengelig fra: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_en.html> [Nedlastet 29. mai 2011]

Pave Paul VI. (1964) *Lumen Gentium*. Tilgjengelig fra: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19641121_lumen-gentium_en.html> [Nedlastet 29. mai 2011]